

I. Faktický omyl – podvodný (kán. 1098 CIC)

D. ICLIC. THLIC. MAXIMILIÁN VLADIMÍR FILO, OPRAEM
Soudní místovikář DCS v Brně

1. Mezi vady manželského souhlasu v současném kanonickém právu jsou zařazeny nevědomost - neznalost a omyl.

- a) omyl týkající se podstaty manželství – kán. 1096CIC a kán 819 CCEO
- b) omyl v osobě (*error in persona*) a omyl ve vlastnostech osoby (*error in qualitate personae*) – kán 1097 a kán. 820 CCEO
- c) Podvodný omyl (*error dolo causatus*) týkající se vlastnosti osoby – kán 1098 CIC a 821 CCEO
- d) omyl vztahující se na podstatné vlastnosti a na svátostnost (*sacramentalem dignitatem*) manželství – kán. 1099 a kán 822 CCEO

2. Tématem dnešní úvahy má být kán 1098 – faktický - podvodný omyl týkající se vlastnosti osoby. Dříve, než začneme uvažovat o omylu, je potřebné si stanovit, co je pravda. Scholastická definice pravdy zní : „Pravda je souhlas věci a rozumu - *conformitas rei et intellectus*“. Tato definice se vztahuje na transcendentální, metafyzickou, ontologickou pravdu. Když si lidský rozum tvoří správný úsudek o věcech, říkáme, že získáváme o věcech pravdivé poznání. Taková pravda se nazývá logická. Když je lidská řeč v souladu s myšlením hovořícího člověka, tehdy se pravda nazývá morální. Jenže člověk je omylný a pro různé povahové a rozumové nedostatky neumí zachytit skutečnost v její pravé podobě, vytvoří si často nedokonalé, nesprávné a nakonec falešné úsudky o věcech. Říkáme, že má subjektivní pravdu, nebo že se mýlí.¹ V našem případě se nejedná o pravdu ontologickou, ale o pravdu poznání. Člověk rozumem poznává věci, a o pravdě mluvíme tehdy, když je mezi rozumem a věcí shoda.

ADNOTATIO IURISPRUDENTIÆ
OBSAH Č. XIX.

- I. Faktický omyl - podvodný
- II. Důkazní sylogismus ke kán. 1097, § 2 a 1098 CIC
- III. statistika soudu za rok 2008
- IV. Komentář k instrukci *Dignitas connubii*: čl. 114-142.
- V. Informace ze soudní kanceláře

3. Neznalost – nevědomost (*ignorantia*) je nedostatek vědění, vzniká tehdy, když člověku chybí takové poznání, které by měl o věci mít. Na základě poznání věci si o ní člověk vytváří úsudek. Omyl se nazývá nepravdivý úsudek (*iudicium falsum*) o věci. Mezi rozumem a věcí není shoda. Člověk poznává věc, ale nesprávně, chybně. Omyl se proto týká rozumové schopnosti člověka.²

4. Omyl je odlišný od nevědomosti i ve vztahu k manželskému souhlasu, nakolik nevědomost (neznalost) je nedostatek pozitivního úsudku, týkajícího se podstaty

¹ Tondra, F., *Morálná teológia*, II. část, *Prikázania*, Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, Spišská Kapitula - Spišské Podhradie 1996, s. 229.

² Filo, V., *Omyl týkajúci sa jednoty, nerozlučiteľnosti, alebo sviatostnej hodnosti manželstva*, In: *Ius et iustitia, Acta IV Symposii Iuris Canonici anni 1994*, Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, Spišské Podhradie 1995, s. 166.

manželství, omyl je mylný úsudek, týkající se podstaty manželství.³ Omyl (*error*) je falešné usuzování (mínění) o věci neshodné se skutečností. Omyl při právním úkonu může být podstatný (*error substantialis*), vztahuje-li se na podstatu úkonu nebo přímo požadované podmínky (*sine qua non*). Nepodstatný omyl (*error non substantialis*) se týká druhořadých vlastností věcí nebo aspektů právního úkonu.⁴ Nepodstatný omyl se může stát podstatným tehdy, jestliže se souhlas naváže na vlastnost jako na podmínku *sine qua non*. Omyl i chybný úsudek se jasně liší od nevědomosti. Omyl je nepravdivý úsudek o nějaké skutečnosti.⁵

5. V případě podvodu definujeme, že podvod je promyšlené jednání s úmyslem uvést někoho v omyl a přimět ho k právnímu jednání.⁶ Podvodné jednání (*dolus*) zahrnuje v sobě dva prvky: podvod a vychytralost. Jako podvod se chápe každé jednání, které má za účel uvést druhou osobu do omylu. Vychytralost je tu tehdy, když uvedení do omylu má za cíl přimět druhou osobu k určitému jednání, které by jinak neudělal. Podvod (*dolus*) je cílevědomé jednání nebo chování člověka za účelem zmatení (přivedení k omylu) osoby, a tím nakloněním k právnímu úkonu. Podle kán. 125 § 2 (*Jednání vykonané z velkého, protiprávně způsobeného strachu nebo na základě podvodu je platné, pokud právo nestanoví jinak; může však být rozsudkem soudu zrušeno buď z podnětu poškozené strany, nebo jejich právních zástupců, nebo z úřední povinnosti.*) právní úkon vykonaný pod vlivem nespravedlivě vyvolané bázně nebo v důsledku podvodu je platný, ledaže by zákon stanovil jinak. Poškozená strana má právo požádat soudce o rozvázání tohoto úkonu, stejně tak i její zákonní zástupci nebo osoba z moci svého úřadu.⁷

6. Podle kán. 126 právní úkon učiněný z neznalosti nebo omylu, týkajícího se podstaty úkonu a nebo přímo požadované podmínky, je neplatný. V jiných případech, nestanoví-li právo něco jiného, je úkon platný. Avšak je-li vykonaný z nevědomosti nebo omylu, dává oprávnění vznést žalobu a žádost o rozvázání úkonu podle předpisů práva.⁸ Slovní vyjádření v kán. 125 § 2 „ledaže by zákon stanovil jinak“ nalézá odraz v kán. 1098, který zní: „*Neplatně uzavírá manželství, kdo byl oklamán podvodem za účelem dosažení souhlasu, když se podvod týká nějaké vlastnosti druhé strany, a tato vlastnost může ze své povahy vážně narušit společenství manželského života.*“ Zákonodárce touto normou chtěl vyjít vstříc známým požadavkům pravdy a spravedlnosti těch osob, které sice do manželství vstoupili, ale vstoupili do něj jen s těžkým omylem, protože byly oklamány podvodem. Problematiky omylu, zapříčiněného podvodem, se dotkly mnozí koncilní otcové v přípravné fázi II vatikánského koncilu, kdy někteří žádali, aby byla stanovená nová manželská překážka: omyl zapříčiněný podvodem anebo lži v těch případech, kdyby se tento omyl vztahoval na osobitné okolnosti značného významu pro „*communio totius vite*“, jak sterilita, těhotenství od jiného, nakažlivá nevléčitelná nemoc, atd., komise pro revizi CIC vzala tuto realitu v úvahu a majíc na zřeteli přípravné dokumenty II

³ Faltin, D., *Nedostatok manželského sùhlasu z dôvodu podvodu*, In: *Ius et iustitia, Acta IV Symposii Iuris Canonici anni 1994*, Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, Spišské Podhradie 1995, s. 193.

⁴ Górecki, E., *Obecné normy Kodexu kanonického práva Jana Pavla II., část II., Matice cyrilometodějská, Olomouc 1994, s. 29.*

⁵ Srov. Faltin, D., *Nedostatok manželského sùhlasu z dôvodu podvodu*, In: *Ius et iustitia, Acta IV Symposii Iuris Canonici anni 1994*, Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, Spišské Podhradie 1995, s. 193.

⁶ Poláček, F., *Církevní manželství podle kanonického práva*, ČKCH, Praha 1990, s. 48.

⁷ Górecki, E., *Obecné normy Kodexu kanonického práva Jana Pavla II., část II., Matice cyrilometodějská, Olomouc 1994, s. 29.*

⁸ Tamtéž.

vatikánského koncilu, zformulovala kánon, který se dnes nachází v CIC jako kánon 1098.⁹

7. Neplatné je manželství uzavřené podvodem, kterého se dopustila jedna z uzavírajících stran *ad optinendum consensum alterius partis*, neboli na získání manželského souhlasu k manželskému svazku. Takto uzavřené manželství je neplatné, protože:

- a) souhlas není oboustranný, upřímný a vzájemný,
- b) takový souhlas (pokud je možné nazvat jej souhlasem), je přetvářkou, pokrytectvím, které se úmyslně neb neúmyslně, neboli *bona vel mala fide* usiluje přesvědčit stranu, že má jisté kvality, nebo ctnosti, které skutečně nemá,
- c) tyto kvality nebo ctnosti můžou právě v důsledku podvodu svojí povahou *suapte natura* vážně narušit společenství manželského života.¹⁰

V takovémto případě se jedná o případ, kdy kontrahent podvodně a nepravdivě je uveden do omylu druhým kontrahentem, aby dosáhl od něho souhlasu k manželství. Účel podvodné činnosti je jeden: vynucení si souhlasu k manželství, který by druhý kontrahent nedal, kdyby znal objektivní stav věcí.

8. Stav faktického omylu co do vlastnosti druhé osoby musí mít následující znaky, jestliže má působit neplatnost manželství:

- a) omyl se musí týkat vlastnosti kontrahenta a existovat ve chvíli uzavírání manželství; vlastnosti nebo okolnosti, které by vznikly teprve v budoucnosti, jsou z hlediska právního nepodstatné pro platnost manželského souhlasu;
- b) vlastnost kontrahenta, které se omyl týká, musí mít velkou důležitost, musí vážně narušovat společenství manželského života;
- c) konečně podvodné uvedení do omylu musí mít podstatný vliv na dání manželského souhlasu oklamanou osobou. Podvodné jednání může pocházet rovněž od samotného kontrahenta ale také i od třetí osoby. Nehraje roli, jestliže jedna strana zatají vlastnost, o které se dovídá snoubenec odjinud. Příčina může být pozitivní nebo pouze negativní. Pozitivní je tehdy, když podvedený muž svou snoubenkou je přesvědčen a setrvává v bludném přesvědčení, že je otcem očekávaného dítěte. Negativní – kdy někdo setrvává v nevědomosti o skutečném stavu věcí, nebo v normálních podmínkách, kdyby znal pravdu, nevstoupil by do manželství s takovou ženou;
- d) omyl musí vzniknout jako následek podvodného jednání s cílem dosažení manželského souhlasu; jinak se nedá mluvit o neplatnosti manželství.

9. Osoba uzavírající manželství je přesvědčena, že jeho partner má určitou vlastnost, na kterou osoba vstupující do manželství klade důraz. Partner však ve skutečnosti tuto vlastnost nemá. S úmyslem dosáhnout manželství pak uvádí první osobu podvodně do omylu buď sám nebo za pomoci dalších osob.¹¹

- a) Při podvodu vystupují nejméně dvě osoby, jedna lže a druhá je obelhaná; jinak řečeno, jedna osoba působí na rozum druhé osoby tak, aby rozum nabyl nepravdivý obraz o dané realitě, neboli aby se rozum dostal do omylu;

⁹ Faltin, D., *Nedostatok manželského súhlasu z dôvodu podvodu*, In: *Ius et iustitia, Acta IV Symposii Iuris Canonici anni 1994*, Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka, Spišské Podhradie 1995, s. 202 - 203.

¹⁰ Faltin, D., *Súdny sporový proces*, In: *Ius et iustitia, Acta I Symposii Iuris Canonici anni 1991*, RKCMF – UK, Bratislava 1992, s. 104 – 105.

¹¹ Polášek, F., *Církevní manželství podle kanonického práva*, ČKCH, Praha 1990, s. 48.

- b) osoba, která lže a podvádí, má úmysl, neboli přímo chce druhou osobu obelhat;
- c) cílem takovéto činnosti je toto: uvést oklamanou osobu k tomu, aby vykonala jistý juridický úkon.

10. Po technické stránce podvod působí tak, že člověk se pro jistý čin rozhodne, a tedy jej chce svou vůlí, ale toto chtění vzniká z pomýleného rozumu. Porušuje se zde zásada: *nihil volitum quin praecognitum* (nic nemůže být chtěné, co předem není poznáno). Proto podvod se jeví jako nespravedlnost spáchána na obelhané osobě.¹² Při výkladu kán. 1098 je potřebné si všimnout tyto skutečnosti:

- a) Osoba která je v omylu a v tomto omylu dává manželský souhlas - jde o osobu, která je v omylu, neboli její rozum dává „*falsum iudicium*“. Tento stav je bezprostřední příčinou toho, že osoba dá manželský souhlas.
- b) To, že tato osoba se dostala do omylu podvodem - důvodem omylu osoby je podvod, neboli podvod je tou vnější skutečností, která vplývá na rozum osoby a uvádí jej v omyl. Není důležité to, zda-li tento podvod způsobila jedna manželská strana druhé anebo nějaká třetí osoba. Důležitá je existence podvodu a to, že manželská strana byla uvedena v omyl, která pak ve stavu omylu dává manželský souhlas.
- c) Předmětem tohoto omylu je vlastnost druhé strany, která svojí povahou by mohla těžce narušovat manželské spoluzití – předmětem omylu oklamané strany je taková vlastnost druhé strany, která ze své povahy může těžce narušovat manželské spoluzití. Musí jít o vlastnost druhé strany a musí existovat v momentu dávání souhlasu. Problém může působit, když je třeba definovat „vlastnost, která ze své povahy může vážně narušit společenství manželského života“, a také tehdy, když je třeba definovat „vážně“. Totiž kán. 1098 zůstává při všeobecné formulaci v uvedené problematice poměrně otevřen.¹³

A dále:

- d) Musí to být vlastnost objektivní, neboli vlastnost, která objektivně existuje, a tedy neexistuje pouze v mysli nějaké osoby;
- e) těžkost takovéto vlastnosti, neboli tlak vlivu této vlastnosti na subjekt třeba měřit podle subjektivních daností subjektu, protože osoby mají různou vnitřní konstituci, neboť ta stejná vlastnost může být pro jednoho „vážnou“ pro druhého nikoli;
- f) kdo za okolností stanovených kán. 1098 dává manželský souhlas, dává jej neplatně, neboli manželství je neplatné.¹⁴

11. Pouze tehdy je manželství neplatné, jestliže se jedná o vlastnost, „která ze své přirozenosti může vážně narušovat společenství manželského života“. Tato vlastnost se má chápat široce.¹⁵ Castaño v *Il sacramento del matrimonio* uvádí některé konkrétní vlastnosti, které mohou „vážně“ narušit společenství manželského života:

- a) nemožnost dosáhnout „*bonum coniugum*“ chápané v širším slova smyslu jako dobro fyzické, duchovní psychické, sociální atd.;

¹² Duda, J., *Katolické manželské právo*, Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka, Spišské Podhradie 1996, s. 112 - 113.

¹³ Tamtéž, s. 113 – 114.

¹⁴ Tamtéž, s. 115.

¹⁵ Polášek, F., *Církevní manželství podle kanonického práva*, ČKCH, Praha 1990, s. 48.

- b) nezpůsobilost zplodit a vychovávat děti;
- c) sterilita;
- d) gravidita od jiného;
- e) homosexualita;
- f) závislost na drogách;
- g) jiné fyzické a morální vlastnosti;
- h) těžká anebo nevléčitelná choroba;
- i) volnomyšlenkářské a bohémské chápání a styl života,
- j) odsouzení za těžký trest, atd.¹⁶

Již zemřelý soudce Římské roty Daniel Faltin ve své přednášce „*Nedostatek manželského súhlasu z dôvodu podvodu*“ uveřejněný v *Ius et iustitia, Acta IV Symposii Iuris Canonici anni 1994*, ještě uvádí další vlastnosti: např. sterilita po chirurgickém zákroku, prostituce, nakažlivá a nevléčitelná nemoc, odsouzení na těžký trest odnětí svobody.¹⁷ Při posuzování kauzy soudcem žalované podle kánonu 1098 je rozhodující:

- a) podvod musí být doprovázen kvalifikovaným úmyslem, tj. svobodným a uváženým jednáním (*liberum et deliberatum*) za účelem vylákání neboli dosažení manželského souhlasu;
- b) může se jednat o uvedení jednoho kontrahenta v omyl anebo udržování ve stavu omylu;
- c) není důležité, zda účinnou příčinou uvedení v omyl či udržování v něm je druhý kontrahent nebo třetí osoba
- d) omyl se týká vlastnosti druhého kontrahenta, která musí prokazatelně existovat v době uzavírání manželství;
- e) tato vlastnost ze své povahy (tedy primárně z hlediska objektivního, nikoli subjektivního jako v případě omylu ohledně zásadních vlastností druhého kontrahenta; až sekundárně se bere v úvahu hledisko subjektivní – nakolik je tato skutečnost vnímána podváděným partnerem) může vážně narušit společenství manželského života (nevyžaduje se tedy, že již musí být manželské společenství narušeno);
- f) tato vlastnost je druhým partnerem zjištěna až po sňatku.

Všechny tyto atributy podvodného jednání i předmětu omylu musí být splněny součastně (*cumulative*).¹⁸ V případě hodnocení vlastností, kromě seriózního vnějšího pohledu, se musí brát v úvahu i subjektivní hodnocení věci té strany, která byla uvedena do omylu.¹⁹

12. V závěru této úvahy chci citovat důležitý potvrzující rotální Dekret v kauze *Monasterium coram Serrano* ze dne 28. května 1982, kde se uvádí: „Co se týká podvodu, je třeba říct, že podvod těžce odporuje podstatě manželství pro trojí důvod; a to:

¹⁶ Castaño, J., *Il sacramento del matrimonio*, 2 voll., Roma 1991, s. 175 – 180.

¹⁷ Srov. Faltin, D., *Súdny sporový proces*, In: *Ius et iustitia, Acta I Symposii Iuris Canonici anni 1991*, RKCMBF – UK, Bratislava 1992, s. 206.

¹⁸ Němec, D., *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*, Krystal OP Praha a Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2006, s. 103.

¹⁹ Faltin, D., *Súdny sporový proces*, In: *Ius et iustitia, Acta I Symposii Iuris Canonici anni 1991*, RKCMBF – UK, Bratislava 1992, s. 206.

- a) nakolik překáží pravdě a upřímnosti, které ze samého přirozeného zákona a z nařízení Božího k manželství patří;
- b) nakolik jednu ze stran zbavuje svobody správné volby, protože poskytováním falešného poznání dochází k nesprávně zformovanému úmyslu;
- c) a také nakolik ten, kdo klame podvodem, při vzájemné výměně osob, v čem právě manželský souhlas spočívá, sám dává falešný obraz sebe, neboli falešný osobní předmět úmyslu, co je dalece cizí tomu, aby to druhá strana mohla přijmout“.²⁰

II. Důkazní sylogismus ke kán. 1097, § 2 a 1098 CIC⁸³

1. OMYL CO DO VLASTNOSTI OSOBY (kán. 1097, § 2 CIC)

- a) Rekonstrukce deficitu vlastnosti, o kterou se jedná
(situace, která se zjistila během manželství)
- b) Přímý důkaz
 - na základě mylného úsudku mýlícího se (situace předmanželská je rozdílná)
 - na základě převažujícího uznání vlastnosti osoby
 - implicitní (jestliže je vlastnost objektivně důležitá)
 - explicitní (jestliže je vlastnost subjektivně relevantní)
- c) Nepřímý důkaz: odezva při odhalení omylu
 - bezprostřední reakce: příznivý předpoklad
 - pozdější reakce: potřebná k hodnověrnému odůvodnění
- d) Okolnosti manželství

2. PODVODNÝ OMYL (kán. 1098 CIC)

- a) Rekonstrukce deficitu vlastnosti, o kterou se jedná
- b) Přímý důkaz
 - na základě mylného úsudku, způsobeného oklamáním
 - na základě objektivní způsobilosti vlastnosti ohrozit manželský svazek (nebo alespoň „potest“)
 - implicitní (pokud je vlastnost objektivně závažná)
 - explicitní (pokud je vlastnost relevantní pouze subjektivně)
- c) Nepřímý důkaz: reakce
- d) Okolnosti

Podle jurisprudence Římské roty zpracoval Mons. Karel Orlita

²⁰ Faltin, D., *Nedostatok manželského souhlasu z důvodu podvodu*, In: *Ius et iustitia, Acta IV Symposii Iuris Canonici anni 1994*, Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, Spišské Podhradie 1995, s. 216 - 217.